

**BOLALARDA ALLERGIK RINIT, UNING KELIB CHIQISH
SABABLARI VA DAVOLASH CHORALARI**

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

“Anatomiya, klinikva patologik anatomiya” kafedrasi assistenti

Usmonova M.D

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Pediatriya yo'nalishi 25_07-guruh talabasi

Ne'matova Dilbarxon Nodirjon Qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda allergik rinit kasalligi, uning kelib chiqish sabablari, belgilari va davolash usullari batafsil ko'rib chiqilgan. Allergik rinit havo orqali yuqadigan chang, chang hujayralari, hayvon terisi, gullar va boshqa aeroallergenlar ta'sirida yuzaga keladi. Shuningdek, genetik omillar va immun tizimining o'sib borayotgan organizmda allergenlarga ortiqcha reaksiya berishi kasallik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Maqolada bolalarda allergik rinitni aniqlash usullari tushuntirilgan: simptomlar (burun oqishi, burun tiqilishi, ko'zlarning qichishi) va shunga o'xshash boshqa belgilar haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek, davolashda allergenlardan saqlanish, burun tomchilari va kerak bo'lsa dori vositalari yordamida simptomlarni kamaytirish muhimligi ta'kidlangan. Shu bilan birga, maqolada allergik rinitning bolaning uyqu sifati, o'quv va ijtimoiy faoliyatiga salbiy ta'siri ham ko'rsatilgan. Shu nuqtai nazardan, kasallikni erta aniqlash va samarali davolash bolaning umumiy sog'lig'i va hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega ekanligi ko'rsatilgan.

Abstract: This article examines allergic rhinitis in children, its causes, symptoms, and treatment methods in detail. Allergic rhinitis occurs as a result of the body's reaction to airborne allergens such as dust, dust mites, animal dander, pollen, and other substances. Genetic factors and an overactive immune system in the developing body also play an important role in the development of the disease. The article explains how allergic rhinitis in children is diagnosed: based on

symptoms (runny nose, sneezing, nasal congestion, itchy eyes) . It also emphasizes that treatment involves avoiding allergens, using nasal drops, and, if necessary, medications to reduce symptoms. Additionally, the article highlights the negative impact of allergic rhinitis on a child's sleep quality, academic performance, and social activities. From this perspective, early diagnosis and effective treatment are crucial for improving the overall health and quality of life of children.

Kalit soʻzlar: Bolalarda allergik rinit, allergik rinit sabablari, burun shilliq qavati, aeroallergenlar, allergiya diagnostikasi, simptomlar, davolash usullari, uyqu sifati, bolaning rivojlanishi, ijtimoiy faoliyat

Keywords: Allergic rhinitis in children, causes of allergic rhinitis, nasal mucosa, airborne allergens, allergy diagnosis, symptoms, treatment methods, sleep quality, child development, social activity.

Kirish

Bolalardagi allergik rinit – allergen taʼsirida hosil boʻlgan burun shilliq qavatining yalligʻlanish kasalligi. Toʻrt diagnostik belgidan kamida ikkitasi talab qilinadi: burun tiqilishi, burun oqishi (tumov), burunning qichishi, aksirish. Agar bolaning asosiy belgilari ketma-ket bir necha kun davom etsa va kamida bir soat davom etsa, allergik rinitga shubha qilish mumkin. Oddiy qilib aytganda, organizm zararli boʻlmagan moddaga (chang, polen, hayvon terisi va boshqa aeroallergenlar) ortiqcha immun javob beradi. Natijada burun shilliq qavati shishadi, qizaradi va turli belgilar bilan namoyon boʻladi. Bu kasallik surunkali yoki takrorlanuvchi boʻlishi mumkin. Surunkali degani, belgilar yil davomida yoki bir necha oy davomida qaytalanib turadi; mavsumiy allergik rinit esa odatda faqat bahor yoki kuz faslida, ayniqsa polen bilan taʼsirlanganda paydo boʻladi.

Allergik rinit nafaqat burun va koʻz belgilariga olib keladi, balki bolalarning uyquasi, diqqatini jamlay olish qobiliyati, maktabdagi oʻquv faoliyati va ruhiy holatiga ham taʼsir qiladi. Shu sababli, bu kasallik bolalarda keng tarqalgan va sogʻliqni saqlashda muhim masala hisoblanadi.

Allergik rinitning kelib chiqish sabablari

Rinit rivojlanishining qo'zg'atuvchisi allergenlardir – ularga sezgir bo'lgan odamlarda maxsus immunitet reaksiyasini boshlaydigan protein strukturasining moddalari mavjud. Bolaning tanasiga birinchi marta kirganda, allergen sezgirlikni keltirib chiqaradi va sezuvchanlikni oshiradi. Bolalikda rinitning bevosita sababi ko'pincha: o'simlik allergenlari- bolalarda mavsumiy rinitning eng keng tarqalgan sababi hisoblanadi. Dunyoda bir necha yuz o'simlik allergenlari mavjud. Pediatriya amaliyotida qayin, alder, shuvoq, kungaboqar gulchaglari dolzarbdir.

Uydagi allergenlar- kasallikning yil bo'yi davom etishining asosiy sababi. Uy changi, paxmoq patlar, uy hayvonlari chiqindilarining mikropartikullari kiradi. Uy changida aniq allergik faollikka ega bo'lgan o'nlab turdagi mikroallergenlar mavjud. Hasharotlar allergenlari- bularga artropodlar kabi hasharotlarning zaharlari kiradi. Ko'pincha chivinlar, ari, asalarilarning chaqishi allergik rinit bilan bog'liq.

Oziq-ovqat mahsulotlari- odatda o'simlik changi bilan oziq-ovqat allergenlarining kombinatsiyasi mavjud. Bolalarda umumiy oziq-ovqat allergenlari sut, tuxum, yong'oq va kakaoni o'z ichiga oladi. Yuqumli allergenlar- ushbu turkumga mog'or va xamirturush sporalari, ba'zi bakteriyalar kiradi. Sensibilizatsiya qiluvchi mikroorganizmlardan oltin stafilokokklar, streptokokklar, ichak tayoqchalari, Pseudomonas aeruginosa, pnevmokokklar ayniqsa faoldir. Bu holda allergen infeksiyaning surunkali tashuvchisi bo'lgan bakteriyalarning chiqindilari hisoblanadi. Agar immunitet zaiflashgan bo'lsa, sensibilizatsiya hosil bo'ladi. Bolalarda immunitetni bostirish uchun fon tez-tez yallig'lanish va infeksiya, gipotermiya, jarrohlik yoki kimyoterapiya hisoblanadi.

Bolalarda allergik rinit belgilari

Burun shilliq qavatining allergik yallig'lanishining minimal darajasi bolada doimo saqlanadi. Tana odatiy allergen bilan aloqa qilishi , allergik rinitning bir necha daqiqa ichida rivojlanishiga olib keladi. Rinitning allergik shaklining tipik belgilari: rinoreya – burundan ko'p miqdorda shilliq oqindi va to'satdan aksirish holatining yuzaga kelishi. Burunning oqishi qichishish, achishish hissi bilan birga keladi. Shilliq qavatning doimiy tirnash xususiyati va tomirlarning mo'rtligi tufayli burundan qon oqadi. Tomoq og'rig'i bilan birga quruq yo'tal ham bo'lishi mumkin.

Rinoreya davrlari uzoq muddatli burun bitishi bilan almashinadi, bola ochiq og'iz bilan nafas olishga majbur bo'ladi. Yonoqlarda to'liqlik hissi (paranasal sinuslar), quloqda shovqin va og'riq bo'lishi mumkin. O'simlik (pichan isitmasi) tufayli kelib chiqqan allergik rinit ko'pincha konyunktivit bilan birga keladi. Og'ir holatlarda hid sezish o'zgaradi, uyqu buziladi, shovqinli nafas olish va kechasi hurrak paydo bo'ladi. Ko'zlar ostida qora doiralar paydo bo'ladi, ular «allergik chiroqlar» deb ham ataladi. Burunning bitishi esa ovoz o'zgarishiga olib keladi.

Bolalardagi umumiy simptomlardan darmonsizlik, zaiflik va charchoq qayd etiladi. Agar allergik rinitning belgilari og'ir bo'lsa, unda uyqusizlikdan surunkali charchoq, doimiy bosh og'rig'i kelib chiqadi. Bunday bola ko'pincha yomon, tushkun kayfiyatda yuradi, u loqayd bo'lib qoladi. Haroratning oshishi kamdan-kam hollarda allergik rinit bilan birga keladi, bu kasallikning boshlanishida yoki asoratlari paydo bo'lganda sodir bo'ladi. Uzoq vaqt davomida allergik rinit bilan og'irgan bemorlar odatiy ko'rinishga ega bo'lib, bu «allergik yuz» deb ataladi. Doimiy burun oqishi tufayli burun ko'prigida burmalar paydo bo'ladi. Erkin nafas olish uchun og'iz biroz ochiladi, tishlar bezovtalanadi, ko'z ostida qora doiralar paydo bo'ladi. Yuqori labdan yuqorida, burun qanotlarida terining qichishi, qizarishi qayd etiladi.

Allergik rinitning davolash usullari

Bolalarda allergik rinitni davolashda birinchi navbatda allergenni kamaytirish, ya'ni bolani allergiya chaqiradigan omillardan iloji boricha uzoqlashtirish muhim hisoblanadi. Uy changi bo'lsa ko'rpa-yostiqlarni haftada bir issiq suvda yuvish, xonani nam latta bilan artilishi, gilam va yumshoq o'yinchoqlarni kamaytirish yaxshi samara beradi. Gul changiga sezgir bolalarda esa shamolli kunlarda derazani yopish, tashqaridan kelgandan keyin kiyimni almashtirish va yuzni yuvib qo'yish foydali bo'ladi. Bu oddiy choralarning maqsadi allergiyani kuchaytiradigan omillarni kamaytirib, boshqa davolash usullarining yaxshi ta'sir qilishiga yordam beradi.

Shundan keyingi eng muhim bosqich — burunni sho'r suv bilan yuvish. Bu usul juda xavfsiz, arzon va har qanday yoshdagi bola uchun mos keladi. Sho'r suv burundagi allergen, chang, shilliq va iflosliklarni yuvib tashlab, burunni ochadi va

nafasni yengillashtiradi. Bundan tashqari, bu boshqa dorilarning ham yaxshiroq singishiga yordam beradi. Kuniga 1–2 marta burun yuvish yaxshi natija beradi. Allergik rinitning eng samarali davolash vositalaridan biri bu burunga sepiladigan maxsus dorilar (burun spreylari) hisoblanadi. Ular burun bitishini ochib, oqishini kamaytiradi, qichish va aksirishni yo‘qotadi. Eng katta afzalligi — bola kuniga bir marta sepish bilan yaxshi natija oladi. Spreyni burun ichiga tashqi devorga qaratib sepish kerak, aks holda noqulaylik berishi yoki ta’siri pasayishi mumkin. Bu dorilar odatda 1–2 hafta ichida kuchli ta’sir ko‘rsatadi va bolalarga mos, xavfsiz hisoblanadi. Faqat ba’zan burun qurishi yoki juda yengil qonash bo‘lishi mumkin.

Shuningdek, og‘izdan ichiladigan allergiyaga qarshi dorilar ham qo‘llanadi. Ular asosan burun oqishi, qichish, ko‘zning achishishi, aksirish kabi simptomlarni kamaytiradi. Ularning bolalar uchun maxsus dozalari bo‘lib, ko‘pchilik uchun xavfsiz. Ba’zi bolalarda biroz uyqu bosishi mumkin, lekin ko‘p hollarda bunday holat kuzatilmaydi.

Ba’zi vaziyatlarda burunga sepiladigan allergiyaga qarshi boshqa xildagi spreylar ham ishlatiladi. Bu dorilar juda tez ta’sir qiladi — bir necha daqiqada nafasni yengillashtiradi. Ayniqsa, birdaniga allergiya qo‘zg‘alganda yoki simptomlar juda tez kuchayganda foydali bo‘ladi. Ko‘pincha ular asosiy burun spreyi bilan birga ishlatiladi.

Agar oddiy dorilar yordam bermasa yoki bola yilda ko‘p marotaba kuchli allergiya bilan qiynalsa, maxsus allergiya davosi — immunoterapiya qo‘llanishi mumkin. Bu uzoq davom etadigan, ammo juda samarali usul bo‘lib, bola organizmini allergenlarga asta-sekin moslashtiradi. Natijada allergiya kuchi kamayadi yoki umuman yo‘qolishi mumkin. Immunoterapiya faqat shifokor-allergolog tomonidan, aniq allergen aniqlangandan so‘ng amalga oshiriladi. Davolash odatda bir necha yil davom etadi va yengil hamda og‘ir allergiyalarda foydali bo‘lishi isbotlangan. Allergik rinitda antibiotiklar berilmaydi, chunki bu kasallik mikroblar yoki bakteriyalar sababli yuzaga kelmaydi. Antibiotik faqat burun yon bo‘shlig‘larida yiringli yallig‘lanish (sinusit) qo‘shilsa kerak bo‘ladi. Shuning uchun bola allergiya bilan qiynalayotganida antibiotik ichirish shart emas, aksincha

foydasiz bo'лади. Agar davolashga qaramay bola yaxshi nafas ololmasa, burun qonashi kuchaysa, ko'zlar shishsa, ovoz o'zgarsa, uyqu buzilsa yoki dorilar umuman ta'sir qilmasa, albatta shifokorga murojaat qilish kerak.

Bolalarda rinitning profilaktik choralari

Allergik rinitning oldini olish uchun eng muhim choralar bu bolaning allergenlar bilan to'qnash kelishini kamaytirishdir. Birinchi navbatda uy sharoitida tozalikni ta'minlash, changning to'planishiga yo'l qo'ymaslik kerak. Xonani har kuni shamollatish, gilamlar sonini kamaytirish, yumshoq o'yinchoqlarni muntazam yuvib turish bolada allergiya belgilari paydo bo'lishining oldini oladi. Agar bolaning changga sezuvchanligi bo'lsa, uyda nam tozalash muntazam bajarilishi juda muhim. Uy hayvonlari allergiya chaqirishi mumkin bo'lgan holatlarda hayvonlar bilan yaqin muloqotni cheklash tavsiya etiladi. Agar bola gul changiga sezgir bo'lsa, gullash faslida ko'chada uzoq yurmaslik, oynalarni yopib qo'yish, uyga kirganda kiyimlarini almashtirish va yuz–qo'lni yuvish zarur. Parfyum, aerosol, kuchli hidli kimyoviy vositalar ham allergik rinitni kuchaytirishi mumkin, shuning uchun bunday mahsulotlardan iloji boricha foydalanmaslik kerak. Bolaning immunitetini mustahkamlash ham muhim: to'g'ri ovqatlanish, yetarli uyqu, toza havoda sayr qilish va sog'lom turmush tarziga amal qilish allergik kasalliklarning rivojlanish xavfini kamaytiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bolalarda rinitning kelib chiqishi ko'pincha turli tashqi va ichki omillar bilan bog'liq bo'lib, chang, gul changi, hayvon junlari, sovuq havo, infeksiyalar yoki irsiy moyillik kabi sabablar asosiy o'rin tutadi. Ushbu omillar burun shilliq qavatining yallig'lanishiga olib kelib, bola nafas olishini, uyqusini, ishtahasini va umumiy ahvolini sezilarli darajada buzishi mumkin. Rinitni vaqtida aniqlash, sababini to'g'ri belgilash va unga mos davolash choralarini qo'llash kasallikning og'irlashishiga yo'l qo'ymaydi. Davolashda allergenlardan uzoqlashish, shifokor tavsiya etgan dori vositalarini muntazam qo'llash, burunni yuvish va uy sharoitida tozalikka rioya qilish eng samarali yo'llardan hisoblanadi. Bolaning immunitetini mustahkamlash, to'g'ri ovqatlanish va sog'lom turmush

tarziga amal qilish esa rinitning takrorlanish chastotasini kamaytiradi. Shunday qilib, rinitni erta bosqichda nazorat qilish va profilaktika choralarini to'g'ri olib borish bolaning sog'lom rivojlanishi, to'g'ri nafas olishi va kundalik hayot sifatining yaxshilanishida muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Obidova B.Z. "O'zbekistonda bolalar orasida allergik kasalliklarning o'sish tendensiyasi va asosiy xavf omillari". Journal of New Century Innovations.
2. Alijonov Abdug'affor A.A. "Allergik kasalliklar asr kasalligimi? Nafas yo'llarini himoya qilish yo'llari". Scientific-JL.
3. Daliyev A.G., Raximov I.M., Rustamov A.A. "Maktab yoshidagi bolalarda allergik rinit kasalligini davolash usullari". NewJournal.org.
4. Yuldasheva N.S., Suyunov N.D. "Bolalarda allergik rinitda qo'llaniladigan dori vositalarining farmakoiqtisodiy tahlili". Toshkent farmatsevtika instituti.

References

1. Loke A. «Primary care management of allergic rhinitis in children». PMC (Free full text). 2024.
2. Cheng M. «New progress in pediatric allergic rhinitis». Frontiers in Immunology. 2024.
3. Rance K. «Diagnosis and Management of Pediatric Allergic Rhinoconjunctivitis». Journal of Pediatric Healthcare. 2025.
4. «Allergic rhinitis in pediatric age group: a review». International Journal of Child Pediatrics. 2025.
5. Brown T. «Diagnosis and treatment of allergic rhinitis in children». Pediatrics and Allergy News? / article via Ovid. 2019.
6. Sur I., et al. «Allergic rhinitis in children». Sri Lanka Journal of Child Health. 2025.